

ȘCOALA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septimana, Vineri'a. Pretiulu pe unu anu 5 fl., pe diamatate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 29 Aprile v. 1877.

Prenumeratiunile si corespondintiile suntu a se adresá la: Redactiunea „Școlei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Testamentulu lui Ioanne Popp Maior.

(Urmare.)

Sub F urméza: „Donuri pentru finii din botezu,“ preste totu 800 fl.

Sub G: „Legate pentru servitorii fideli“ la toti 500 fl.

Sub H: „Conspectu despre starea activa si pasiva a averei.“

Activele suntu specificate sub 21 positiuni cu 59.492 fl., intre cari 3 positiuni cu 14.612 fl. dupa insasi marturisirea testatoriului suntu nesigure, si adeca 800 fl. la mass'a concursuala a baronesei Kemény, 12.512 fl. la mass'a concursuala a baronului Sig. Banfi, si 1300 fl. la mass'a concursuala a societatiei de actii a fabriciei de fieru si plumbu din Csik-Szt.-Domokos. Intre positiunile activelor mai principale suntu dóue: cas'a cu dóue etage din piati'a Reginului, pretiuita 20.000 fl. si mosi'a „Maioreni“ amintita mai susu.

Pasivela facu 27.450 fl. si se compunu parte din „datorie“ in suma de 2950 fl., parte din „legate testamentarie“ in suma de 24.500 fl.

Dupa subtragerea pasivelor si a positiunilor nesigure reiance starea activa curata cu 17.430 fl., carea trece la famili'a eredelui universalu.

Sub I se dispune, cá pasivele se se esconteze prin vendiarea casei din piatia si prin licitarea averilor miscatórie.

Sub L urméza: „Literele fundatiunale“, prin cari se reguléza sporirea, administrarea si folosirea fiacarei fundatiuni facute de repausatulu.

Literele fundatiunele fiindu si ele de unu interesu generalu, le vomu reproduce pre unele din cuventu in cuventu, pre altele in estrase câtu se póte mai complete.

I. La fondulu de 2000 fl. pentru stipendie.

§. 11. Facúndu esperinti'a, cumu-ca unu capitalu de una suta fior. v. a. depusu spre fructificare in vre-o cassa de pastrare cu buna garantia si adaugúndu-se interesuriulu de 5% cu fiacare diumatate de anu la capitalu, in tempu de 120 ani se sporesce la sum'a de 37.178 fl., prin urmare unu capitalu pe dóue mii

fi. v. a. se va spori la sum'a de 743.560 fi. v. a. si luandu in consideratiune si aceea, cumu-ca epoch'a de 120 ani in viéti'a unei natiuni nu multu diferesce de unu anutempu in viéti'a unei plante fructifere, am ajunsu la acea convingere, cumu-ca déca eu voiu depune din neinsemnava mea avere sum'a de dóue mii fior. v. a. cá fondu pentru infintiarea unoru stipendie in favórea tinerimei romane, din acésta sumulitia va cresce cu tempulu unu capitalu frumosu, din ale carui interesurie se va ajutorá prosperitatea industriei si culturai, ma si a literaturii romane, prin urmare voiu poté contribui cu o piétra la bas'a fericii natiunii mele.

In urm'a acestei covingeri am facutu dispusetiunea in §. 6 punctu 1 alu acestui testamentu se se depuna dupa mórtea mea capitalulu de dóue mii fi. v. a. spre fructificare cu scopu, cá prin fructificare se crésca pana la sum'a de patru sute mii fi. v. a. si totu-deodata se se infintieze si stipendie mai la vale numite; deci cá acést'a se se realizeze amesuratu dorintiei si convingerei mele, statorescu urmatóriele nemodificavere

Conditiiuni.

1. Capitalulu de dóue mii fior. v. a. depusu conformu punctului 1 alu §-lui 6 va avé a fructificá pana candu va ajunge la sum'a de **diece mii fl. v. a.**, ceea ce in 15 ani va si ajunge.

2. Ajungúndu capitalulu la sum'a de diece mii fi. v. a., de acolo inainte 4% din interesuriulu anualu se voru scóte, ér restulu, care va fi celu puçinu 1% — se va adauga la capitalu.

3. Din interesuriulu de 4% se voru infintiá stipendie urmatórie (pe róndu):

a) Diece stipendie pentru meseriasi, fiacare à cincidiece fi v. a.	500
b) Diece pentru neguçiatori à cincidiece fi. v. a.	500
c) Diece pentru scolari dela gimnasiu seuu scól'a reala inferióra à cincidiece fior.	500
d) Diece pentru fetitiele dela scólele inferióre à cincidiece fi. v. a.	500

Latus 2000

	Translatus .	2000
e)	Cinci stipendie pentru fetițe, cari absolvându școlile inferioare aru dori a se prepară de invetiatoriție, fiacare stipendiu à una sută fi. v. a.	500
f)	Diece pentru preparandisci de pedagogia de câte un'a sută fi. v. a.	1000
g)	Diece stipendie pentru studenți din gimnasia seau școle reale superioare, fiacare de câte una sută fi. v. a.	1000
h)	Patru stipendie pentru teologi à două sute fi. v. a.	800
i)	Patru pentru juristi à două sute fior.	800
l)	Trei pentru agronomici à 200 fi. v. a.	600
m)	Doă pentru tehnici à două sute fior.	400
n)	Doă pentru silvanistici a două sute fi. v. a.	400
o)	Unulu pentru doctorisanti de filologia, unulu pentru filosofia, unulu pentru jura, unulu pentru medicina, fiacare à trei sute fi. v. a., pentru tôte .	1200

pentru cari se va recere o sumă de . 8700
deci că atâtă acést'a sumă, câtu si unele spese seau cadintie erariale se se pōta acoperi si totudeodata si capitalulu se se sporēsca, va avé se fia capitalulu ajunsu la sum'a de **doă sute mii** fi. v. a.

4. Avendu a se spori capitalulu pana la sum'a de patru sute mii fi. v. a. — acést'a va avé a se intemplá totu amesuratu conditiuniloru din punctu 2; deci din 4% se voru infintiá stipendie, si numai restulu se va aduge la capitalu, inse cu infintiarea stipendieloru va fi a se tiené ordinea din punctulu alu treilea, stipendiele se voru duplicá.

5. In casu candu spiritulu tempului seau interesulu binelui si fericirea natiunei ar pretinde, că ordinea, speci'a si categori'a stipendieloru in punctulu 3 sistemisate se se modifice, atunci va avé comitetulu „Asociatiunei transilvane“ a elaborá unu proiectu bine motivatu si a-lu substerne adunarei generale, unde luandu-se la desbatere se va decide.

6. Din acestu fondu se voru poté impartasi cu stipendie numai acei tineri seraci seau orfani fora avere si ajutoriu, cari voru produce testimonie cu calculi de eminentia din acele studie, cari voru cadé in acelu ramu, pentru care e destinatu stipendiulu, éra din celelalte studie calculi de clas'a prima si portare buna morala.

7. Dela acést'a recerintia se va poté face esceptiune față cu petentii din familiile rudeniloru mele, desî parintii acelora nu se voru considerá de saraci; mai incolo cu fii amplotiloru, preutiloru, profesoriloru si docentiloru, deca parintii acelor'a nu voru avé venite, salarie seau léfa preste sum'a de cinci sute fi. v. a. anuale.

8. Stipendiele se voru conferi de catra comitetulu „Asociatiunei transilvane“, in care voru avé a participá si doi membri din familiile rudeniloru mele.

9. Fiacare stipendiatu, carele va dori a i-se lasá stipendiulu si pe viitoriu, va avé a-si tramite testimoniu scolare celu mai târdiu pana la 14 dile dupa finirea cursulu, respective depunerea esameneloru, ér industriasii voru avé a produce testimoniu dela principali prevediutu cu vidimarea autoritatei respective, si deca testimoniele seau nu voru documentá progresulu si portarea morola receruta, seau nu se voru substerne, se voru lipsi respectivii de stipendie.

10. In casu candu vre-unu stipendiatu, absolvendu studiele, nu ar poté ajunge a fi aplicatu in oficiu si ar voi a continuá studiele mai inalte, va fi a i-se lasá stipendiulu pana atunci, pana candu nu va mai studiá.

11. Deórace capitalele depuse pre langa percente aducu interesuriu micu si suntu espuse multoru crise, asia spre sporirea mai perferitoria si spre mai buna asigurare, câtu se va ajunge capitalu la sum'a de cincidieci mii fi. va fi a-se cumperá vre-unu bunu nemiscatoriu, carele apoi se va esarendá, si din venitele ace-luia se va continuá sporirea altui capitalu conformu punctulu doi, si ajunguudu la alte cincidieci mii se va cumperá altu bunu nemiscatoriu si asia mai departe.

12. Ratiociniile despre manipularea fondului si impartirea stipendieloru se voru revedea cu ocaziunea adunarei generale si rezultatele voru fi a-se publicá in diuariile romane.

13. Acestu fondu va avea a portá numele meu si va fi a se sustiné de sène-statatoriu pe veci, si sustienendu-se si conditiunile nemodificate si cu deosebire impartindu-se stipendiele fora deosebire confesiunala — afara de preferirea rudeniloru mele.

14. Precandu incredintiezú acestu fondu onoratei „Asociatiunei transilvane,“ me adresezu totu deodata cu rogarea: se binevoiesca a primí si portá acést'a sarcina amesuratu dorintiei mele si interesulu natiunei; — in fine că pe toti aceia, cari sar incercá a introdu-ce modificari contrarie conditiuniloru mele, si cu deosebire daunose scopului salutariu, seau chiar spre nimicirea acestui fondu, se-i ajunga mani'a si pedéps'a atotu potintelui: enuntiezú blastamu asupra tuturoru aceloru inimizii ai natiunei romane!

(Va urmá.)

Talentulu vorbirei.

(Dupá Dr. C. Schmidt.)

(Fine.)

Limb'a este sum'a vorbeloru, prin cari omulu 'si esprima cugetele, sântiemintele si vointiele sale. Atunci este posibilu omulu de a avé limba, candu s'au desceptatu intr'insulu cugete, sântieminte si vointie. Atunci, inse atunci numai decátu, se manifestéza la prunci si talentulu vorbirei. Limb'a este un'a dintre facultatile, cari se descépta mai de timpuriu, pentru aceea si cultivarea ei trebuie se incépa mai de vreme.

Înainte de toate înse se grigim, că ea se nu-se desvôle unilateral, numai pentru sine, ci în legătura și paralelu cu cugetele, sântiemintele și vointiele invetiăcelului — acestea se tórne în formele ei cuprinsulu lor; adeca talentulu verbirei se se cultive de odata cu celelalte facultati spirituale, ajutandu a reproduce prin vorbe cugetele și sântiemintele ce începu a se manifestá și defini, și érași cugetele și sântiemintele exprimate prin vorbe a-le determiná și clarificá.

Mai cu séma ai se observi elevulu teu, că înca la invetiamentulu intuitivu vorbele sale se cores-punda acuratu și precisu cu întipuirile câstigate prin intuitiune, și acestu paralelismu precisu între cugete și sântieminte de o parte și între vorbe de alta parte trebuie se fia problem'a principala a întregu invetiamentulu ulterioru din limb'a materna. Acésta speciala instructiune în limba se póte începe numai atunci, candu facultatile superióre ale cugetarei, sântieminteloru și vointieloru începu a fi active; trebuie apoi urmata pre o asia cale, că elevulu din graiulu viu se deduca legile limbéi, adica gramatic'a cu regulele sale; se analizeze vorbele și partile propositi-uniloru, se formeze clase de vorbe, se-le puna în ordine etc. înse pururea numai aceea ce însusi sântiesce și întielege, și cu acelu scopu finalu, că elu însusi se invetie a-si exprime cugetele, sântiemintele și vointiele de a rostulu, adeca cu gur'a și inserisú, dandu-i-se spre acestu scopu la începutu cuprinsulu și form'a, **dupa aceea cuprinsulu fora forma, ori form'a fora cuprinsu și în fine nici cuprinsu, nici forma.** *) Spre a ajunge cu elevulu teu la acésta tienta, trebuie însuti se fi o natura perfecta, carea póte vorbi și vorbesce, adeca carea pricepe a propune cugetele și sântiemintele sale prin vorbe și scie se petrundia cu ele viu în firea elevulu; da, unu barbatu, carele numunai însusi, ci și cu elevulu seu póte vorbi, va se dica, carele intra în spiritulu și în orizonulu spiritualu alu elevulu și nimicu nu vorbesce catra acést'a, ce nu póte cuprinde, și érași nu-i permite nimicu a vorbi, ce nu întielege. **ci dela sine însusi cá și dela elevu pretinde chiaritate în espressiune, adeca vorba nimerita pentru fia-ce cugetu și pentru fia-ce sântieimentu și dorintia.**

Dupa ce elevulu si-a însusitu limb'a materna, — ceea-ce deja arata unu gradu mai înaltu alu desvoltagei spirituale, se pasiésca la invetiarea altoru limbé, spre a deveni membru numunai alu poporulu seu, ci alu omenimei. Cine cugeta și vorbesce și într'alta limb'a, e mai bogatu în spiritu, în cugete, în sântieminte și în interese, decâtu acel'a, carele vorbesce numai limb'a sa materna, firesce atunci, candu se aprofundéza în interiorulu edificíului acelei limbé, i cunósce proprietatile ei, asemána legile ei cu legile limbéi materne și le mesura unele cu altele; prin acést'a apoi **în adevéru cunósce propri'a víctia interna a limbéi**

materne; atunci apoi intru invetiarea limbéi începute a ajunsu atâtu de departe, încátu nu remane numai membru alu poporulu seu, ci devine și membru alu unei alte natiuni cu nóue cugete și cu nóue sântieminte.

Fíindu-ca talentulu verbirei numunai se destépta mai de timpuriu la pruncu, ci este totu deodata și form'a, în carea se exprima limb'a, pentru aceea invetiarea altei limbé straine trebuie se se încépa prin invetiarea de vocabule. Cúnósccrea de vocabule trebuie se premérge flexiunei, pentru ca vocabulele suntu intuitiuni pure ale talentulu verbirei, flexiunile înse suntu productulu cooperarei altoru organe ale spiritulu. Totusi nici invetiarea vocabuleloru se nu-se încépa mai înainte de a-si fi procuratu prunculu deplina cúnoscintia despre obiectele, ce se exprima prin acele vorbe, despre însusírile și relatiunile loru reciproce: — motivu, din care invetiarea limbéloru straine nu va succede mai înainte de a avé deplina cúnoscintia despre limb'a materna, și prin acést'a despre o cantitate însemnata de intuitiuni și de concepte. Si fiindu ca limbéle popóreloru diferescu între sine dupa diferite combinatiuni a facultatiloru de cugetare, de sântire și de vointia, precumu și dupa diferintia a fortiei și poterei acestoru facultati, și acést'a diferintia de facultati fiindu mai néinsemnata seau mai mare între singuratecele popóra, dupa cumu se tienu de aceeași familia a omenimei, adeca de familie afine ori contrarie: asia fiacare va invetiá cu mai mare usúrintia limb'a acelu poporu, carele stá în afinitate mai aprópe de poporulu seu, pentru ca limb'a acestui poporu, cugetele și sântiemintele, ce suntu depuse intrins'a, suntu mai omogene cu acele ale limbéi sale materne, cu propriiele cugete și sântieminte.

Acést'a este caus'a, că Germanulu trebuie se încépa cu invetiarea limbéloru nóue mai înainte de câtu cu acéloru vechi, și dintre cele nóue cu cea englesa mai înainte decâtu cu cea franceza. Caracterulu englesu stá germanulu mai aprópe decâtu celu francezu, pentruca acel'a represinta elementulu germanu, éra acést'a pre celu romanu. *)

Limbéle cele vechi înse și popórele, a caroru cultura spirituala o represinta acele, suntu cu totulu straine vietuirei nóstre spirituale. Modulu nostru de privire se abate cu totulu de alu acélor'a, și pentru acést'a invetiarea limbéi loru recere o abstractiune puternica, ceea ce este cu putintia omulu numai dupa ce facultatile superióre ale cugetarei sale suntu cu desversire active și vointia sa forte. Acést'a este o dificultate, carea înse ajutóra invetiarea limbéi latine

*) Amu poté trage invetiatura din acést'a și noi Romani, cari numunai invetiámu pre pruncii nostri mai întâiu de ori care limba — limb'a germana și magiara, ci înca i tramitemu spre a-si face chiar educatiunea în institute magiare și germane mai înainte de a-si fi desvoltage facultatile spirituale cu ajutorulu limbéi materne. Ce e pentru Germanu limb'a englesa, este pentru noi Romani limb'a franceza, italiana etc. Traducatoriulu.

*) A se vedé si „Instructiunea“ de B. Petri, tractatulu relatiyu la „stilú“, página 28 s. u.

si grece indata ce instruirea nu-se arunca asupra literelor mórte si a regulorului seci gramaticali, ci-si ié de tema principala cunoscienti'a vietiei loru politice, artistice, filosofice si religióse. Aceea limba se invétia mai usioru, carea este mai corespundietória cu organizatiunea spiritului propriu.

Pentru aceea invetiarea limbelor straine trebuie se purcéda cu totul dela limb'a materna asia, cá prin geniulu limbii materne cu incetulu totu mai multu se ne apropiamu de propriulu geniu alu limbii straine. Firesce cá limb'a straina pentru elevulu teu totu straina va remané, fiindu propri'a lui organizatiune spiritala cu totul alt'a, de cumu este aceea din carea provine limb'a straina, precandu limb'a materna togmai de aceea este limba materna, fiindu ca vorbele si formele dinsei se lovescu precisu cu cugetele si sémtimele elevului. Este deci cu totul reu a invetiá pre pruncu o limb'a straina, mai inainte de a-si fi insusítu perfectu limb'a materna; prunculu nu póte in modulu acest'a se ajunga la expresiunea naturala a spiritului seu.

Acea inca este cu totul falsu, cá prunculu se invetie paralelu cu limb'a sa materna si o limba straina; cáci prin acest'a de o parte se prea impovaréza memori'a vorbelor, de alta parte inse cugetele si sémtimele pruncului nu potu dobendi precisiune si claritate, pentru ca prunculu intr'o limba pricepe vorbele intr'unu modu, ér in cealalta intr'altulu, de unde provine indoiéla cu privire la sensulu conceptelor.

Reciti'a montana, 1877.

Ionu Simu,
invetiatoriu poporalu.

Biografie istorice.

Mircea I-ii celu betranu.

(Dupa Bolintianu, Rusu si Laurianu.)
(Urmare.)

4. Turcii se apropiu asiadara din ce in ce totu mai tare de Dunare si amenintiau cu sabia si focu tóte tierile situate de-a drépt'a si de-a stang'a ei. Cu tóte acestea Sigismundu, regele Ungariei, atátu de orbitu erá, incátu in locu se amble a-si face amici pre Romani si Poloni, cá asia in unire cu ei se se opuna pericului comunu, cautá nodu in papura cumu se-si supuna sceptrului seu atátu Moldov'a, cátu si Romani'a. Asia in anulu 1390, intielegându Sigismundu, ca Mircea si Petru, Domnulu Moldovei, deja aru fi incheiatu aliancia cu Vladislau, regele Poloniei, se facu focu si insusi porni cu armat'a in Moldov'a; ér pre Ladislau, ducele Transilvaniei, lu tramise cu alta armata in contra lui Mircea. Ladislau fu batutu de Mircea si silitu a se întórce a casa cu buzele imflate. Acumu Mircea reinnoi tractatulu din 1389 cu Vladislau.

5. Sigismundu se infuriá si mai tare pre Mircea si decise a-si resbuná asupra lui pentru devingerea lui Ladislau si pentru afrontulu, ce i-a facutu innoindu-si

tractatulu. Singuru se puse in fruntea unei armate puternice si porni in contra lui Mircea. Acest'a se retrase in launtrulu tieriei, ér Sigismundu ajunse cu armat'a sa la Dunare si atacá Turnulu, numitu si Nicopolea mica, carea o si luá cu asaltu.

De aici voindu Sigismundu a se reintórce inde-reptu cu Ungurii sei, candu erá se tréca preste muntele „Paserea“, Romanii, cari aseptau a-lu primi cumu se cuvine a primi pre unu rege, ce le facu visit'a fora a fi fostu invitatu, se aruncara asupra lui cu securi, arcuri, topóra si cóse. Mai tóta armat'a unгурésca fu nimicita, insusi Sigismundu abia scapá de mórte cá prin minune.

6. Mircea, desi invingatoriu, totusi vedindu periculu comunu, puse pace cu Sigismundu si ambii incheiara impreuna o aliancia ofensiva si defensiva in contra Turciloru. Lui Sigismundu abia acuma — dupa ce se convinse din bataliele mancate, ca Romanii suntu cu multu mai tari decátu se-i póta supune sceptrului seu — i-se deschise ochii si incheiá cu Mircea aliancia in contra Turciloru — 1395. Cestu din urma se obligá a merge lui Sigismundu in ajutoriu cu unu corpu de armata. Asemenea ajutorie mai mici venira lui Sigismundu si din Germani'a, Bavari'a, Belgi'a si Françi'a.

Armat'a crestina se aduná tóta in numeru de 60 mii si sub comand'a lui Sigismundu, dupa mai multe lupte maruntiele, inaintá pana la Nicopole. Crestinii atacara acest'a cetate atátu depre uscatu, cátu si depre apa; inse trecura 6 zile si nu o potura ocupá. Sultanelu Baiazetu erá ocupatu cu asediarea Constantino-polei; inse indata ce intielese, cá crestinii combatu Nicopolea, se grabi a-i veni in ajutoriu.

In diu'a a 6-a dela incungiurarea Nicopolei o céta de Arabi se ivescu pre valea cea strímta dela Nicopole. Cavalerii francesi in numeru de 1000, plini de nerabdare cá se atace ei mai ántáiu pre pagani, se arunca cá nesce lei asupra acelei cete de Arabi. Acestia suntu respinsi, urmariti de bravii Francesi, cari taia o multíme mare din ei si inaintéza pana la corpulu ianiceriloru; taia, omóra, ranescu o multíme si din acestia. Intr'aceea se ivesce armat'a cea mare turcésca de 200 mii. Francesii suntu incungiurati de tóte partile. Mai toti cadu pre campulu luptei cu armele in mana; inse ei platira scumpu mórtea lor, cáci fiacare inainte de a mori vediu cadiéndu sub manile sale mai multi pagani.

Ceealalta armata crestina, vedindu esemplulu ce li-lu dede camaradii lor francesi, se luptá asemenea cu unu curagiu nespusu; inse in fine trebui se cedeze multímei Crestinii o iéu la fuga care incatrau; Turcii urmarescu, taia, prindu, ranescu o multíme din ei.

Acest'a fu rezultatulu nefericitei batalie dela Nicopole, carea s'a intemplatu in anulu 1396, lun'a lui Septembrie. Cea mai mare parte a armatei crestine remase pre campulu de lupta. Turcii inca avura 60 mii morti. Diece mii de crestini cadiura prinsii in manile Turciloru. Baiazetu dispuse in diu'a vinitória

a-i omori pre toti; inse o di intréga nu fu de-ajunsu, cá se póta versá sangele la toti. Astfelii cei remasi fura agratiati sér'a, dupa ce chiar fruntasii Turciloru numai potura suferi a se versá atáta sange si se ro-gara de Baiazetu se-i ierte.

(Va urmá.)

Tractarea unoru teme din computu.

Tema: „Unu economu, naimindu-si unu servi-toriu, s'a invoitu a-i dá dreptu plata pe anulu intregu 60 fl. si unu róndu completu de vestminte. Dupá 4 luni servitoriulu, bolnavindu-se reu, esí din serviciu si primi cá plata pe tempulu acest'a róndule completu de vest-minte; in cátu s'au pretiuitu vestmintele?

Despre „portarea invetiatoriului la re-solvirea temeloru din computu“ amu vorbitu mai pe largu in numerulu 12 alu „Scólei Romane“ din anulu trecut, la care ne provocamu si de astadata. Acolo amu dísu intre altele, ca lucrulu principalu la computu nu este a adauge, a subtrage, a inmultí seau a dividá, ci este a statorí prin conclusiuni si combina-tiuni, ca pe care cale, cu ajutoriulu carei operatiuni se póte aflá respunsulu la intrebarea din tema, cu alte cuvinte: déca trebuiesce a adauge, a subtrage, a in-multí seau a dividá spre a poté resolvi tem'a cumu se cuvine? Esecutarea celoru patru operatiuni este unu lucru curatu mechanicu, prin urmare nici nu contine vre-unu momentu cultivatoriu pentru spiritulu scolariloru; momentulu cultivatoriu stá intru a meditá seau cugetá, intru a concluda seau resoná. Mai antáiu scolarulu trebuie se mediteze, se concluda, apoi se se apuce a resolvi tema; antáiu **analisa reala si mate-matica**, apoi **resolvirea temei**, cumu s'a aratatu in numerulu 12 din anulu trecut.

Pentru aceea reu facu acei invetiatori, cari din neprecepere seau comoditate formuléza temele din com-putu astfelii, incátu scolarii suntu dispensati dela lu-crulu principalu de a meditá seau concluda, d. e. „Scrieti 8796 si dividati cu 24!“ Adevveratu, ca in scóla se dau si teme de acestea, inse numai atunci, candu scopulu este a deprinde pre scolari specialu in ese-cutarea celoru patru operatiuni; in genere inse temele trebuie se contiena esemple din viéti'a prac-tica, formulate astfelii, cá scolarii se fia necesitati a cugetá. Numai asia computulu va fi o „adeverata gimnastica spirituala“.

De natur'a acestoru teme este si tem'a de mai susu. Fora o analiza matematica prealabila, resol-virea ei este absolutu imposibila; pentru ca ori ce vomu face cu numerii din tema (60 si 4), la resultatu nu vomu ajunge. Asia d. e. subsumandu-i, avemu = 64, subtragându-i = 56, multiplandu-i = 240, si dividandu-i = 15. Nici unulu inse din numerii acesti'a nu arata resultatulu celu adevveratu. Analisandu inse tema cumu se cuvine, ea se póte resolvi in capu, fiindu un'a dintre cele mai usióre.

Cumu se procéda invetiatoriulu la resolvirea a-cestei teme?

Mai antáiu elu va acordá scolariloru unu tempu óre care, spre a resolvi insii, de capulu lor, tem'a. Déca computulu de la inceputu s'a propusu bine si de cumu-va au mai obvenitu la invetiamentu teme de na-tur'a acestei'a, scolarii voru reusi; la din contra inve-tiatoriulu va trebui se le ajute. Cumu? Urmandu pro-cedur'a recomandata de noi in numerulu 12 alu „Scólei Romane“ din anulu trecut.

Analís'a reala o potemu trece cu vederea, de óra ce tóte lucrurile din tema suntu destulu de bine cunoscuta. Se venimu deci la analis'a matematica, intrebandu-ne:

Antáiu: Ce scimu dejá, seau care este con-ditiunea?

Adóu'a: Ce nu scimu, seau care este intre-barea?

Scimu dóue lucruri:

1. cáta plata s'a acordatu pe anu servitoriului;
2. cátu a servitu elu din anu.

Ce privesce plat'a, scimu, ca ea se compune din dóue lucruri:

- a) din plat'a in bani = 60 fl.
- b) din unu róndu completu de vestminte.

Incátu pentru tempulu servitiului, scimu, ca ser-vitoriulu a servitu numai 4 luni seau adeca a trei'a parte, — o tertialitate ($\frac{1}{3}$) din anu.

Relativu la ambele puncte, la tempu si plata, scimu, ca pentru tertialitatea de tempu servitoriulu a primitu dreptu plata róndule intregu de vestminte, dara din plat'a acordata in bani, —nici unu cruceriu.

Nu scimu inse — si acést'a face obiectulu intre-barei: „In cátu s'au pretiuitu vestmintele?“ Acést'a se póte aflá analisandu reporturile matematica din tema, si anume asia:

Servitoriulu a servitu a treia parte din anu = $\frac{1}{3}$.

Dupa acestu servitiu i-se cuvine (de óra ce elu nu a esítu din servitiu fora causa fundata):

- a) $\frac{1}{3}$ din plat'a de 60 fl. = 20 fl.;
- b) $\frac{1}{3}$ din vestminte, carea de ocandata nu scimu cátu face.

Atát'a i-s'a cuvenitu; cátu inse a primitu? Tem'a ni spune:

a) in bani — nimic'a, va se dica i-s'au detrasu cei 20 fl., cari i-se cuveniau;

b) vestmintele — tóte, va se dica $\frac{2}{3}$ prea multu.

Adeca: in bani mai puçinu, in vestminte mai multu decátu i-se cuveniá.

Dupa dreptu si dreptate nu-se póte altmintea, de cátu ca: ce i-s'a detrasu in bani, i-sa adausu in vestminte; plusulu in vestminte cumpenesce mi-nusulu in bani.

Care este plusulu in vestminte? = $\frac{2}{3}$.

Care este minusulu in bani? = 20 fl.

Va se dica: $\frac{2}{3}$ din vestminte facu = 20 fl. A-cumu concludemu:

2 tertialitati din vestminte = . . . 20 fl. ;
1 tertialitate „ „ = . . . 10 fl. ;
 $\frac{3}{3}$ tertialitati seau adeca vestmintele tóte = 30 fl.

Astfeliu rîndulu completu de vestminte a fostu pretiuitu in 30 fl.

De aici vedemu, ca analisandu numai bine o tema, aflamu in ea (de cumu-va e compusa cu ratiune), tóte conditionile spre a o resolví. — Alte teme voru urmá.

La cursulu supletoriu din anulu acest'a.

In numerulu 7 alu „Scólei Romane“ din anulu curentu confratele Teodoru Popu din Branu a publicatu unele observatiuni relative la cursurile supletorie din anii trecuti, si totu odata a recomandat in 6 puncte dispositiunile si mesurile, ce dupa parerea sa aru fi a se luá la cursurile viitórie, dicîndu între altele in punctu 5, ca „dupa obiectele pertractate pana acumu cele mai necesarie pe viitoriu aru fi: religiunea, stilistic'a, geografí'a, istorí'a naturala si fisic'a.“

In numerulu 10 apoi vine fratele Ilariu Reitu din Simonu si declara, ca in genere este de acord cu observarile si dispositiunile d-lui Popu, se abate inse cu privire la punctulu 5, recomandandu din parte-si, cá „pomaritul“ se se mai pertracteze odata si in cursulu din anulu acest'a si inca cátu se póte mai in detaiu, din cauza, ca este unu obiectu de mare importantia pentru viéti'a practica si in cursulu din anulu trecutu invetiatorii, din lips'a cunoscintelor prealabile, si-au potutu cástigá din acestu obiectu invetiaturi prea puçine.

Permite-Ti-mi, Ve rogu, domniloru redactori, a-mi esprimá si io in stimabilu DVóstre organu modest'a mea parere asupra obiectului din cestiune!

Sum in placut'a positiune de a me aflá in acord cu ambii confrati propunetori. Parerea mea adeca este, cá in cursulu din anulu curentu se se repetiesca inca odata pomaritul, anume din consideratiunile afirmate de coleg'a Reitu, ér dintre obiectele recomandate de d-lu Popu se se prefereze mai ántáiu de tóte — stilistic'a, si adeca din urmatóriele motive:

1. Nu incape nici o indoicla, ca între obiectele de invetiamentu din scóla poporala celu mai importantu dupa religiune este limb'a materna. Dela progresulu, ce se face in disciplin'a acést'a, depinde si progresulu in celelalte obiecte de invetiamentu. „Scóla Romana“ ni spune in primulu seu numeru din anulu trecutu, cumu ca unu Francesu, descriendu-si caletori'a facuta in Germani'a, afirma cu privire la scólele poporale germane, ca déca ele se afla astadi la unu inaltu gradu de desvoltare, acést'a este a se ascrie atentiunei si diligintiei, cu care se tracteza in ele limb'a materna.

2. Intre ramurile limbei materne inse celu mai principalu este stilulu. Elu s'a numitu cu dreptu cuventu flórea si corón'a invetiamentului preste totu. In adeveru la stilu se aplica si deprindu tóte obiectele de invetiamentu propuse in scóla: caligrafí'a, ortogra-

fi'a, gramatic'a, cetitul, religiunea, obiectele reale, chiar si computulu si geometri'a, fiindu ca materiile elaboratelor stilistice se alegu din tóte disciplinele acestea.

3. Stilulu este de mare importantia si pentru viéti'a practica. Nu voiu a vorbí de contracte, obligatiuni, reverse etc., cu tóte ca si aceste ocuru fórte desu in viéti'a, prin urmare suntu a se deprinde si in scóla; inse chiar si celu din urma saténu vine de multe ori in positiune de a serie — „o carte la fetiorulu luat in catane.“ Déca acumu invetiatoriulu, invetiandu pre scolari a compune epistole si alte scrieri comerciale, va alege materie din viéti'a de tóte dílele, pre langa folosulu directu, va atrage scólei totu odata si simpatieele parintiloru, mai cu séma provocandu pe scolari a ceti si acestor'a pe acasa elaboreatele compuse in scóla. La stilu, intogmai cá la cetitu si cantu, este in stare chiar si plugariulu necarturariu a observá progesele facute de junimea scolara.

4. Si cu tote acestea stilulu lasa inca multu de doritu, nunumai in scólele poporale ci chiar si in cele medie. Am vediutu cu ochii miei, cumu unu „studentu“ din a opt'a clasa gimnasiala a provediutu o epistola catra parintele seu cu adres'a: „Iubitului meu genitoriu N. N.“

Éca motivele, din cari 'mi permitu a recomandá stilistic'a inaintea celoru lalte obiecte propuse de confratele Popu, in cari invetiatorii nostri multu puçinu suntu totusi mai inciatu.

Incátu pentru tempulu, sum si io de parere a se observá principiulu: „Puçinu, dar bine!“ adeca mai puçine obiecte intr'unu cursu, dar apoi tractate cátu se póte mai bine, pe bas'a unui planu de invetiamentu chibzuitu dupa trebuintele nóstre speciale.

Ar fi in folosulu invetiatoriloru si alu scóleloru, candu suprem'a autoritate scolastica ar deobligá pre conducatorii conferintelor, cá fia-care se-si compuna de cu tempu in scrisu, cátu se póte mai in detaiu si cu mai multe esemple unu: „Cursu de stilistica“, carele apoi se se publice in foile nóstre scolastice. Astfeliu amu poté ajunge in scurtu tempu la unu manualu bunu, esitu din prax'a scolara.

Dupa stilistica si pomaritu se se íee apoi in anii viitoriu celelalte obiecte, recomandate de confratele Popu.

George Reitescu,
invetiatoriu.

Statutu

pentru crearea unui fondu de pensiu pentru invetiatorii si invetiatoriile din scólele poporale confesionale greco-orientale din archidiece'sa romana a Transilvaniei, precumu si pentru ajutorarea veduveloru si a orfaniloru ramas dupa mórtea invetiatoriloru.

(Fine.)

IV. Subventiunea veduveloru si a orfaniloru.

A. Subventiunea veduveloru.

§. 13. Muierea celu indreptatitu la pensiu in casu de mórte alu barbatului seu primesce ajutoriu viudualu ordinariu, déca barbatulu ei a servitu celu pu-

giniu 10 ani cá invetiatoriu si déca ea a traitu cu elu in casatoria celu puçinu unu anu si este mai tenera decâtu barbatulu ei celu multu cu 20 de ani.

Veduv'a, care n'a traitu cu barbatulu seu in casatoria nici celu puçinu unu anu, va primí ajutoriu numai déca va documentá, ca barbatulu seu la cununi'a loru n'a suferitu de morbulu, care i-a casiunatu mórtea. De se va maritá inse de nou, ea 'si pierde ajutoriulu vidualu, pre câtu tempu va durá acésta casatoria, dar' de va deveni éراس veduva dupa alu doilea barbatu, dupa care nu-i compete ajutoriulu vidualu, atunci éراس va primí subventiunea viduala, ce o tragea mai nainte, de cumu-va cu ocasiunea maritarei din nou n'a primitu cá escontentare finala sum'a de 2 ani din subventiunea viduala, ce-i competea dupa barbatulu de antáiu.

Veduvele, ce se voru maritá din nou, trebuie se se dechiare deci cu ocasiunea casatoriei nóue, cá dorescu se primésca escontare finala, ori cá-si sustienu pretensiunea la ajutoriu ordinariu si in casulu unei veduvie nóue.

§. 14. Sum'a de ajutoriu vidualu pe anu este 40 % din sum'a de pensiuene, ce ar compete barbatulu dupa unu servitiu de 40 de ani.

§. 15. Nu au dreptu la subventiune:

- a) Veduv'a, care a pasítu cu barbatulu seu defunctu la casatoria, precandu barbatulu érá in pensiuene; se esceptiuneza inse casulu, déca barbatu seu dupa casatori'a loru éراس a intratu in servitiu activu si a servitu mai multu de unu anu.
- b) Veduv'a, care pe tempulu mortiei barbatului seu insa-si e in functiune de invetiátoria si cá atare este prevediuta cu plata ordinaria, ori cá primisce o pensiuene dupa vre-unu oficiu portatu.

Acea veduva inse, care ar fi necesitata se-si parasésca postulu de invetiátoria — cu esceptiune déca a fostu amovata pentru unu delicta — ori ar remané fora aplicare nu din vin'a sa, un'a cá aceea póte prefinde ajutoriu vidualu dupa barbatulu seu.

- c) Veduv'a, care s'a despartítu pe calea legeri de soçiulu seu, dupa care ar poté primí subventiune, de nu cumu-va ar poté documentá prin judecata divortiala, ca nu ea a fostu caus'a despartírei.
- d) Veduv'a, a cãrei soçi de casatoria insusi si-a pierdu indreptátirea la pensiuene conformu §-lui 12.

§. 16. Din cauza de escesu greu moralu seuu pentru viétia nemorala consistoriulu archidiecesanu póte se detraga in modu provisoriu seuu in modu definitivu ajutoriulu vidualu, ce l'a câstígatú veduv'a dupa mórtea barbatului ei, érá in casu candu respectiv'a ar fi fostu condamnata judecatoresce pentru crima, atunci neconditiunatu trebuie se i-se detraga ajutoriulu.

B. Subventiunea orfaniloru.

§. 17. Se asecura subventiune ordinaria anuala pentru toti orfani, cari n'au trecutu preste anulu 16 alu etatiei, respective pana a nu se fi casatoritu, si anumitu pentru acei orfani, cari se tragu din casatoriele

dinainte de pensionare a invetiatoriloru in activitate si invetiátórieloru cu indreptátire la pensiuene, déca au servitu celu puçinu 10 ani parintii, dupa cari câstíga acei orfani subventiunea.

Orfani, ai caroru parinti defuncti au servitu mai puçinu de 10 ani, numai atunci câstíga ajutoriu, déca voru documentá, ca-su seraci cu totulu si déca parintii loru au servitu celu puçinu cinci ani.

Orfani, ce suntu de a se subventiuná astfelu, se voru ajutorá cu sume deosebite, dupa impregiurarea, ca ori suntu cu totulu fora de parinti, fora tata si fora mama, ori ca unu parinte le traiesce.

§. 18. Sum'a de ajutoriu pentru orfani lipsiti de parinti:

- a) Fia-care orfanu primisce 50 fl., déca numai unu parinte i-a fostu invetiatoriu.
- b) Fia-care orfanu primisce 75 fl., déca ambii parinti ai lui au fostu invetiatori cu indreptátire la pensiuene si amendoi au servitu celu puçinu 10 ani computabili.

§. 19. Déca mam'a, ce traiesce, primisce ajutoriu vidualu, atunci pentru unu copilu nu se computa ajutoriu deosebitu; dar' preste unu copilu pentru fia-care se computa ajutoriu de câte 25 fl.

§. 20. Déca mam'a veduvita insa-si a fostu invetiátoria si cá atare nu primisce ajutoriu vidualu, cá pensiuene de invetiátoria, atunci prelanga pensiuene sa capeta pentru fia-care copilu câte 20 fl. cá ajutoriu dupa parintele incetatu din viétia. Sum'a totala a ataroru ajutorie inse nu póte trece preste 100 fl.

§. 21. Sum'a totala de ajutoriu seuu subventiune, ce o primescu orfani conformu §. 19, resp. 20, nu-se póte urcá preste sum'a de ajutoriu seuu subventiune viduala ce este a se primí dupa statiunea invetiátóresca respectiva.

§. 22. Déca veduv'a se marita din nou si astfelu 'si pierde ajutoriulu vidualu (celu puçinu câtu dureza acésta casatoria), orfani voru primí si mai departe ajutoriulu seuu subventiunea, ce li-se compete in sensulu §§-loru de mai susu.

§. 23. Dela tempulu, candu orfani 'si pierdu prin mórte si pre alu doilea parinte si asia devinu orfani cu totulu fora de parinti, trebuie se se ingriégasca de ei conformu punctului b) din §. 18.

Asemenea se considera de orfani cu totulu fora de parinti si cei indreptátiti la ajutoriu in sensulu §-lui 17, déca mam'a loru 'si pierde ajutoriulu vidualu ori prin divortiu seuu din alta vina a sa, ori déca ea nici n'a fostu impartasita cu subventiune.

§. 24. Orfani, a caroru prevedere este acoperita si asecurata si fora de atare ajutoriu prin vr'unu altu ajutoriu publicu, seuu de statu seuu bisericescu, ori prin vr'unu stipendiu mai mare decâtu sum'a de ajutoriu seuu subventiune, ori prin primirea loru intr'unu institutu de crescere, — sub tempulu acest'a nu capeta ajutoriu. Déca atare orfanu ar pierde inse acésta subventiune inainte de alu 16-le anu alu viétiei,

respective înainte de maritare, atunci si elu se impar-tiascesce de ajutoriulu statoritu in §§ de mai susu.

§. 25. Orfanii remasi dela parintii, ce au repa-situ de pe carier'a invetiatorésca si preste totu si-au pierdutu indreptatîrea la pensiune, nu potu pretinde ajutoriu.

Consistoriulu archidiecesanu pôte detrage ajuto-riulu dela orfanulu, ce a comisu escesu greu moralu, seau duce viétia nemorala; neconditiunatu inse trebue se i-lu detrage, déca respectivulu a fostu condemnatu pentru crime prin sentintia judecatorésca.

V. Dispositiuni transitorie.

§. 26. Dispositiunile legei presente se voru ese-cutá treptatu in modulu urmatoriu:

a) Dintre invetiatorii cu indreptatîre la pensiune, dar' cari suntu dejá aplicati in posturi la intra-rea in viétia a acestei legi, numai acei inveti-atori populari suntu deobligati se participe la fon-dulu confesionalu pentru pensunarea invetiatoriloru populari, cari suntu asigurati la altu fondu de categori'a acést'a in mesura precâtu acésta lege asigura pensiune.

b) Anii de servitiu computabilu se numera dela a-nulu, de candu invetiatoriulu a inceputu a con-tribui la fondulu de pensiune.

§. 27. Acésta lege se pune in lucrare cu ince-putulu anului 1877.

A n u n c i u.

Adunarea generala a „Reuniunei invetiatoriloru Selagieni“ se va tiené estu tempu — conformu decisi-unei adunarei generale din anulu trecut — in comun'a *Boesi'a romana* la 15/3 si 16/4 Maiu. La acést'a adu-nare generala suntu invitati toti membrii reuniunei o-norari, fundatori, ajutatori, ordinari, precumu si toti acei-a intieligenti si poporeni, cari se intereséza de sant'a cauza a instructiunei poporale.

La prandiulu comunu, care se va arangeá in diu'a ântâia a siedintieloru, potu se iée parte toti membrii reuniunei si óspetii coadunati.

Zelau, in 3 Maiu 1877.

Din incredintiarea presiedintelui:
Gavrilu Trifu,
vice-presiedinte.

Bibliografia.

Descrierea plantelor (veninóse, cultivate, pomi, arbori etc.) desemnate in 30 tabele colorate. Edite de I. F. Schreiber din Esslingen. Traductiune romana dupa textulu francesu de S. M. (Simeonu Michalescu?) Craiov'a. Fratii Benvenisti. 1877. Pagine 29; pretiulu 50 bani (c. 24 cr.)

Tabelele ni suntu cunoscute din editiunea ger-mana, din aceeasi editiune, din carea publicase si

J. Spreer mai inainte 5 tabele pentru istori'a naturala a animaleloru. Cine posede tabelele de susu, aceluia i va fi binevenita descrierea de faciá.

V a r i e t a t i.

(Limb'a invetiamentului in scólele din Cislaitani'a).

Trei comunitati cehice din Austri'a inferióra s'au plansu la tribunalulu imperialu contra ministeriului de instruc-tiune, pentru ca acest'a ar fi violatu articlulu XIX alu lagei fundamentale dela 21 Decembre 1867, introdu-cundu in scólele poporale din acele comune limb'a germana cá limba a invetiamentului. Sentinti'a tribu-nalului imperialu e scurta; „Prin emisulu ministeriului de instructiune s'a violatu articlulu XIX alu legei fun-damentale.“ In motive se dice, ca dupa datele statis-tice dela cele din urma dóue conscriptiuni oficióse, precumu si dupa cele ale „Reuniunei pentru cunósce-rea Austriei inferióre“ respectivele trei comunitati cu o poporatiune de c. 2500 suflete, dupa portu, datine si limba suntu a-se privi de comunitati slavice cu popo-ratiune esclusivu slavica. Dreptu aceea in comunitatile aceste limb'a slavica cauta a-se recunósce de limba provinciala a poporului, si recurentii au dreptulu ne-disputabilu de a cere, ca instructiunea filoru loru se se faca esclusivu in limb'a loru materna (slavica.) Motivele de oportunitate, invocate de reprezentantele regimului, din punctulu de vedere alu dreptului nu-se potura luá in consideratiune. — Se nu uitámu, ca este vorb'a de Austri'a inferióra, carea luandu afara Vien'a, mai tóta este germana si numai pe la unele margini are si comunitati slavice. Se vede, ca acolo legea e facuta spre a se respectá, ér nu spre a orbi lumea cu ea; acolo comunele ceru, si forulu supremu li a-corda dreptulu basatu in lege: la noi Zaicani se „róga umilitu“ si dreptu respunsu li-se intentéza procesu criminalu pentru turburarea liniscei publice. Lege colo, lege ici, si totusi cáta diferintia in aplicarea ei! —

(Multiamita publica.) Ilustritatea Sa D-lu episcopu Mihailu Pavelu cu ocaziunea visitatiunei scólei confes. gr. cat. romane din Gherl'a in 28 Aprile a. c., dupa o esaminare scurta din unele obiecte propuse, s'a induratu prea gratiosu a darui 10 fl. v. a. spre a se procurá manuale necesarie pentru pruncii sermani si diligenti; — pentru care fapta maritimósa in numele tinerimei scólarie prin acésta aducemu prea bunului nostru archipastoriu multiamit'a cuvenita.

Ioanu Boeriu, invetiatoriu dirigitu.

Post'a redactiunei.

D-lui „Unu Selagianu“: Corespondintie anonime nu publi-cámu. Redactiunea trebue se scie, cu cine are de a face. De altmintrea nu întielegemu anonimitatea DTale. DTa aduci in co-respondintia atâtea detaiuri, in cátu cei de pe acolo voru scí indata, de cine este vorb'a.

D-lui Vassilowicz in Dragoiesti: „Scól'a Romana“ Ti-sa tra-misu si dela Nr. 14 încóce regulatu; deci aibi bunatatea a cautá la posta.